

Tamburaški orkestar kao izvannastavna aktivnost u osnovnoškolskom kurikulumu

---

Marić, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:448147>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

ODSJEK ZA GLAZBENU UMJETNOST

PREDDIPLOMSKI STUDIJ GLAZBENE PEDAGOGIJE

KATARINA MARIĆ

**TAMBURAŠKI ORKESTAR KAO
IZVANNASTAVNA AKTIVNOST U
OSNOVNOŠKOLSKOM KURIKULUMU**

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Tihana Škojo

Sumentor: umj. suradnik Marko Sesar

Osijek, 2019.

SAŽETAK

U radu se govori o izvannastavnim aktivnostima, kao iznimno važnom faktoru u osnovnoškolskom kurikulumu. Budući da sviranje tambure na našem području ima dugu povijesnu tradiciju i značaj, tamburaški orkestar je često prisutan u školskom kurikulumu istočne Hrvatske, rad se temelji na organizaciji i provođenju ove izvannastavne aktivnosti.

Kako bi se jasno definirala uloga tamburaškog orkestra u osnovnoj školi kao izvannastavne aktivnosti, ukazujemo na razvoj tambure kroz povijest, pojave prvih društava, pravilnu tehniku sviranja tambura, ali i prve skladbe koje su pisane za navedeni instrument.

Osim dobre organizacije nastave, koja nije u koliziji s bilo kojom drugom izvannastavnom aktivnošću, najvažniji čimbenik u tamburaškom orkestru su učenici. Posebno se osvrćemo na načine motiviranja učenika za sviranjem u tamburaškom orkestru.

S obzirom na iznimnu osobnu iznimnu motivaciju za vođenjem vođenjem tamburaškog orkestra u osnovnoj školi, ovaj rad čini idealan uvod u moju buduću glazbeno-pedagošku praksu.

Ključne riječi: osnovnoškolski kurikulum, izvannastavne glazbene aktivnosti, tamburaški orkestar

SUMMARY

There has been an increased interest in playing tambura in elementary school, high school, music and folklore societies. The number of associations and orchestras is increasing and the interest in tambura does not subside.

Such development is not surprising when one looks at the history of tambura in Croatia; as early as 1847, the first tambura orchestra in Croatia (Osijek) was founded by Pajo Kolarić (1821-1876). Ivan Sladaček (1820 - 1899) organized the first tambura concert in 1880 in Zagreb and two years after that, Mijo Majer (1863 - 1915) founded the first Zagreb tambura orchestra. Soon after that, Pajo Kolarić began creating opus for tambura orchestras.

Thanks to them (but also to many other pedagogues and composers), the tambura became a Croatian folk instrument that progressed to performing artistic music. In the last century, playing the tambura has become an integral part of Croatian cultural expression.

For playing in a professional tambura orchestra there is a need for education of younger generations, and this begins precisely in elementary school, or as part of an organized extracurricular activity.

This thesis shall study the curriculum, the concept of extracurricular activity, the instruments that make up the tambura orchestra and the compositions written for the said orchestra.

In addition to organizing extracurricular activities of the tambura orchestra, it is important to have a competent pedagogue who will lead the elementary orchestra with his work ethic and motivational techniques which ought to prepare students for the potential continuation of their playing in more professional associations and orchestras.

SADRŽAJ

SAŽETAK	2
<i>SUMMARY .....</i>	<i>3</i>
1. UVOD	1
2. KURIKULUM	2
2.1. KONCEPT KURIKULUMA	4
3. IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI	6
3.1. GLAZBENE IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI	9
4. TAMBURAŠKI ORKESTAR	11
4.1. POVIJESNI RAZVOJ TAMBURAŠKOG ORKESTRA	11
4.2. TAMBURAŠKI SUSTAVI KROZ POVIJEST	13
5. TAMBURAŠKI ORKESTAR U OSNOVNOŠKOLSKOM KURIKULUMU	17
5.1. OSNIVANJE TAMBURAŠKOG ORKESTRA U OSNOVNOJ ŠKOLI	18
5.2. TEHNIČKE SMJERNICE ZA PRAVILNO SVIRANJE NA TAMBURAMA	20
5.2.1. BISERNICA	22
5.2.2. BRAČ	22
5.2.3. BUGARIJA, ČELO I ČELOVIĆ	23
5.3. ORGANIZACIJA RADA ŠKOLSKOG TAMBURAŠKOG ORKESTRA	25
5.4. NAJPOZNATIJE SKLADBE ZA TAMBURAŠKI ORKESTAR	28
5.4.1. ODABIR GLAZBENOG PROGRAMA ZA OSNOVNU ŠKOLU	29
5.5. MOTIVACIJA UČENIKA	31
5.6. OSOBINE UČITELJA U SUVREMENOJ ORGANIZACIJI NASTAVNOG PROCESA	33
6. ZAKLJUČAK	34
7. LITERATURA	35

1. UVOD

Osjetan je rast interesa za sviranje tambura u osnovnim školama, srednjim školama, glazbenim i folklornim društvima. Broj društava i orkestara se znatno povećava, a interes za tamburom ne jenjava.

Takav razvoj događaja ne iznenađuje kada se pogleda povijest tambure u Hrvatskoj; već 1847. godine Pajo Kolarić (1821. – 1876.) osnovao je prvi tamburaški orkestar u Hrvatskoj i to u Osijeku. Već 1880. godine Ivan Sladaček (1820. – 1899.) u Zagrebu organizira prvi tamburaški koncert, a dvije godine nakon, Mijo Majer (1863. – 1915.) osniva prvi zagrebački tamburaški orkestar. Vrlo brzo, Pajo Kolarić započinje sa stvaranjem opusa za tamburaške orkestre.

Zahvaljujući njihovom radu (ali i radu brojnih drugih pedagoga i skladatelja) tambura je postala hrvatsko narodno glazbalo koje je napredovalo do izvođenja umjetničke glazbe. U posljednjem stoljeću, sviranje tambure postalo je dio hrvatskog kulturnog izričaja.

Za sviranje u profesionalnom tamburaškom orkestru potrebno je obrazovanje i podučavanje mlađih naraštaja, a to započinje upravo u osnovnoj školi, odnosno u sklopu organizirane izvannastavne aktivnosti.

Ovaj rad će se baviti proučavanjem kurikuluma, pojma izvannastavne aktivnosti, instrumentima koji čine tamburaški orkestar te skladbama pisanim za navedeni orkestar.

Osim organizacije izvannastavne aktivnosti tamburaškog orkestra, važno je imati i kompetentnog voditelja koji će svojim radom i pedagoško-motivacijskim tehnikama voditi osnovnoškolski orkestar i pripremiti učenike za potencijalni nastavak sviranja u nekim „ozbiljnijim“ društvima i orkestrima.

2. KURIKULUM

Izvorno značenje riječi *curriculum* na latinskom jeziku označava tijek koji opisuje relativno optimalni put djelovanja i dolaska do nekog cilja. Više je objašnjenja vezanih uz pojam kurikulum sa strane hrvatskih pedagoga: Jelavić (1997), Rosandić (2003), Previšić (2005 i 2007), Bognar i Matijević (2005) i Jukić (2010). Kurikulum u odgojno-obrazovnoj praksi obuhvaća: planiranje, organiziranje, izvođenje i kontrolu nastavnog procesa (Previšić, 2007). Bognar i Matijević (2005) utvrđuju kako je kurikulum pedagoški pojam koji obuhvaća definirane ciljeve i sadržaje učenja, metode, situacije i strategije te načine evaluacije. Za Jelavića (1997: 125) „*curriculum* označava (znanstveno, stručno-didaktički osmišljen, obrazložen) tijek poučavanja (grč. *didaskein*) i učenja, tj. „metodu“ (meta, hodos) – racionalan postupak orijentiran na postignuće i odgoj.“

Rosandić (2003: 10) smatra kako se o kurikulumu može pričati samo kada se u paradigmatu uključuju pojmovi „što“ (sadržaj), „zašto“ (cilj) i „kako“ (metodički model). U slučaju da se bilo koji od navedenih pojmova izostavi, kurikulum je nepotpun.

„Imenica kurikulum izvedena je iz latinskog glagola *currere* – trčati, teći, hitjeti, hrliti, brzati, ploviti, brodititi koji je izrastao iz indoeuropskog korijena **kers* (trčati), a ... ima i značenje tečaj života, život“ (Jukić, 2010).

Previšić (2005) ukazuje na višeznačnost ovog termina pregledom definicija, koje se najčešće pojavljuju u recentnoj literaturi:

- Kurikulum je nastavni plan i program.
- Kurikulum čine ciljevi učenja, sadržaj poučavanja, postupci i nastavni stil rada učitelja.
- Kurikulum je konzistentan sustav optimalnog pripremanja, ostvarenja i evaluacije nastave.
- Kurikulum je cjelokupni proces organiziranog obrazovanja, učenja i nastave.
- Kurikulum je detaljna razrada cilja i zadataka učenja, metoda rada i kontrola učinaka.
- Kurikulum je određenje cilja, sadržaja, metoda, sredstava, organizacije i kontrole.
- Kurikulum je svojevrsni obrazovni ciklus koji polazi od društvenih potreba, planiranja njihove organizacije i izvođenja; osposobljavanja nastavnika i mjerenja društvenih učinaka.

- Kurikulum je precizni sustav planiranog odgoja i obrazovanja.
- Kurikulum predstavlja didaktičko-metodičku koncepciju učenja, poučavanja, odgoja i obrazovanja u institucijskom kontekstu.
- Kurikulum je planirana interakcija učenika s nastavnim sadržajima, nastavnikom i medijima u procesu ostvarivanja odgojnih ciljeva.
- Kurikulum je plan ostvarivanja optimalnog učenja.
- Kurikulum je socijalno-pedagoški proces učenja u obrazovnoj ustanovi.
- Kurikulum je tehnički plan ostvarivanja predviđenih, programiranih i mjerljivih učinaka ostvarenja postavljenih ciljeva.

2.1. KONCEPT KURIKULUMA

U odgojno-obrazovnoj praksi postoje dva dominantna kurikulumska koncepta: funkcionalistički kurikulum koji je orijentiran na proizvod (jasno su propisani katalozi znanja, nastavne teme, udžbenici i dr.) te humanistički koji je orijentiran na učenika (Previšić, 2007).

„Funkcionalistički kurikulum usmjeren je na praksu i osposobljavanje, odnosno polazi do krajnje svrhe, proizvoda i učinka koji odgovara zahtjevima vremena i društvenim uvjetima“ (Cindrić, Miljković, Strugar, 2010: 98). Sličan pristup se zadržao i danas, a očituje se u stajalištima očekivanja pozitivnog ishoda nastalog proizvoda, paralelno zanemarujući odgoj i socijalizaciju učenika (Previšić, 2007). Ovaj koncept je nastao pod pritiskom obrazovne birokratizacije koja regulira i propisuje niz zadataka, nastavnih tema, kataloga znanja i udžbenika.

„Humanistički kurikulum usmjeren je na učenika, na individualizaciju nastavnog rada.“ (Cindrić, Miljković, Strugar, 2010). Navedeni kurikulum polazi od toga da svaki učenik ima pojedinačne mogućnosti (Cindrić, Miljković, Strugar, 2010) te da za svakog učenika vrijede individualni odgojno-obrazovni zahtjevi. Škola se u ovoj vrsti kurikulumskog koncepta tretira kao „učiteljica znanja“ te se smatra kako bi škola trebala postati odgojno-socijalna zajednica koja će učenike učiti da na različite načine dolaze do spoznaje, protkane pozitivnim ozračjem, u kojem će učenici aktivno, partnerski, otkrivajući i kreativno učiti (Previšić, 2007). On je imanentan tradicionalnoj školi, usmjerenoj na sadržaj i njegovu realizaciju. Za razliku od funkcionalističkog kurikuluma, humanistički je kurikulum usmjeren na učenika. Ovakav pristup zahtijeva da škola postane odgojno-socijalna zajednica, koja će omogućiti učenicima da uvide nove načine spoznavanja znanja, odnosno ozračje prožeto pozitivnošću, gdje će učenici moći aktivno, partnerski, otkrivajući i kreativno učiti (Previšić, 2007). Ovakav je kurikulumski koncept odlika suvremene škole, usmjerene prema razvoju kompetencija.

Do sada su se u teoriji i praksi iskristalizirale tri kategorije kurikulumskih struktura (Previšić, 2005):

1. **Zatvoreni kurikulum** – u kojemu je sve fiksno i pedagoški programirano pa nema vremena za spontane izazove, neplanirane i slučajne odgojno-socijalne situacije koje hrabre individualnost (Previšić, 2007, 26). Ovaj kurikulum ima isplanirane zadatke i ciljeve

za učenike. Učeniku je onemogućeno samostalno istraživanje i kreativnost, jer je svaki zadatak pomno isplaniran kako bi se postigao cilj. Učitelji su pasivni i nemaju preveliku funkciju. Izvršavaju točno one zadatke koji su propisani kurikulumom. Zatvorena vrsta kurikuluma odgovara tradicionalnom pristupu obrazovanja (Pešorda, 2008).

2. **Otvoreni kurikulum** – fleksibilan je u odabiru sadržaja i načina rada. Učitelji imaju okvirne upute pomoću kojih se kreativno realizira nastava. U njemu se prihvaća inicijativa učenika i nastavnika. Navedeni kurikulum dopušta promjene u metodologiji izrade sadržaja i načinu rada (Pešorda, 2008).
3. **Mješoviti kurikulum** – spaja dvije krajnosti; krutost zatvorenog kurikuluma i preveliku slobodu otvorenog kurikuluma (Cindrić, Miljković, Strugar, 2010). Ovaj kurikulum usmjeren je isključivo na učenika, a nastavnik služi kao pomoć pri organiziranju nastavnog rada.

Kada govorimo o vrstama kurikuluma u osnovnoj školi, Nacionalni okvirni kurikulum pretpostavlja kurikulumsku strukturu koja se dijeli na: jezgrovi, diferencirani (razlikovni) i školski kurikulum. Jezgrovi je kurikulum jednak je i obvezan za sve učenike, odnosi se na nastavne predmete. Diferencirani kurikulum se odnosi na izborne predmete, ponuđene na nacionalnoj i/ili školskoj razini, dok se školski kurikulum odnosi na ponudu izvannastavnih aktivnosti, fakultativnih nastavnih predmeta, modula i drugih odgojno-obrazovnih programa, realizaciju dodatne i dopunske nastave, projekata, ekskurzija, izleta i sl.

Unutar školskog kurikuluma u svakoj se školi strukturira se i primjenjuje kurikulum za određenu izvannastavnu aktivnost ili za skupine izvannastavnih aktivnosti. Stoga je razvidno kako značajni dio kurikuluma škole čine upravo izvannastavne aktivnosti.

3. IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI

Izvannastavne aktivnosti su svi sadržaji i oblici odgojno-obrazovnog rada s učenicima koji se odvijaju izvan redovite nastave u školi. Temeljem Nacionalnog okvirnog kurikulumu (2011), izvannastavne aktivnosti pripadaju školskom kurikulumu. Izvannastavne aktivnosti učenici biraju sami, sukladno svojim potrebama i interesima. U njima se odvija odgojno-obrazovni rad na moderniji i suvremeniji način. Cindrić (1992: 51) ističe kako su izvannastavne aktivnosti različiti organizacijski oblici okupljanja učenika u slobodno vrijeme u školi, koji imaju pretežito kulturno-umjetničko, športsko, tehničko, rekreacijsko i znanstveno (obrazovno) obilježje. Kroz njih učenici zadovoljavaju svoje stvaralačke i rekreativne potrebe, a posebice stječu kulturu korištenja slobodnog vremena.

Izvannastavne aktivnosti i sadržaji navedenih aktivnosti pridonose širenju učenikova znanja i interesa; one služe povezivanju, proširivanju i produbljivanju znanja, vještina i navika stečenih u nastavi. U izvannastavne aktivnosti učenici se uključuju dobrovoljno i samostalno. Škole nastoje ponuditi primjerene izvannastavne aktivnosti kojima će negovati određenu vještinu, umijeće i stvaralaštvo. Kroz aktivnosti poput pjevanja u zboru, sviranja nekog instrumenta, plesa, različitih sportskih aktivnosti i sl. obogaćuje se život učenika u različitim područjima. Škola osmišljava i organizira izvannastavne aktivnost kako bi promicala kulturu u svojoj zajednici. Škole postaju mjesto zajedništva i kulture mladih u kojem se osluškuje trend vremena i stječe navika organiziranog, planiranog i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena (Previšić, 2005).

Prema Mlinarević i Brust Nemet (2012: 61) ciljevi kojima se teži prilikom oblikovanja slobodnih aktivnosti su:

- uvođenje učenika u društveni život i odlučivanje;
- razvijanje smisla za rad i organizaciju rada;
- buđenje afiniteta za neku aktivnost;
- angažiranje učenika u društveno-korisnom radu;
- uspješan razvoj određenih sposobnosti;
- pomoć u realizaciji općih ciljeva škole;
- omasovljenje potrošača kulturnih i društvenih dobara.

Kako bi rad u izvannastavnim aktivnostima bio što više kvalitetan, potrebno je omogućiti materijalne, tehničke i druge uvjete za izvođenje izvannastavnih aktivnosti. U radu je potrebno koristiti različite metode i postupke, kako bi sve aktivnosti protekle u zanimljivom i aktivnom ozračju. Posebnu pozornost potrebno je usmjeriti na stvaranje demokratičnog odnosa između učenika i nastavnika i na održavanje pristupačnog partnerskog odnosa. Od iznimne je važnosti održavanje stalne motiviranosti učenika za rad, u kojoj najveću ulogu ima motivirani, kompetentni nastavnik (Mlinarević i Brus Nemet, 2012).

Izvannastavne aktivnosti su kao glazbeni orkestar. Ako ga vodi dobar dirigent, orkestar dobro svira i obrnuto, ako nema dirigenta, tada je orkestar neusklađen i nesimfoničan (Plenković, 1997).

Također, prema već navedenim autoricama Mlinarević i Brus Nemet (2012: 143), zadaci koji se potencijalno ostvaruju u izvannastavnim aktivnostima u školi su:

- povezivanje, proširivanje i produbljivanje znanja, vještina i navika stečenih u nastavi i izvannastavnim aktivnostima;
- usvajanje novih znanja, vještina i navika;
- razvijanje interesa za društveno koristan, humanitaran i volonterski rad;
- identifikacija darovitih učenika i učenika koji pokazuju pojačani interes za pojedino područje;
- pobuđivanje znatiželje;
- osposobljavanje za aktivnosti u slobodnome vremenu koje će biti u funkciji razvoja odgoja i obrazovanja, prevencije svih vrsta ovisnosti, zaštite i unaprjeđivanja zdravlja;
- osposobljavanje za aktivno sudjelovanje u društvenome životu i njegovom civilnom i demokratskom razvoju;
- poticanje dječjeg stvaralaštva;
- osposobljavanje za komunikaciju, interakciju i kooperaciju s drugima;
- omogućavanje upoznavanja drugih i drugačijih;
- omogućavanje učenja fleksibilnosti i tolerancije.

Učenici od prvog do osmog razreda osnovne škole imaju organizirane izvannastavne aktivnosti. S obzirom na činjenicu da se navedene aktivnosti tretiraju kao dio školskog sustava, one se utvrđuju

godišnjim planom i programom. Već na početku školske godine određuju se: vrste aktivnosti, vrijeme u kojem se aktivnosti odvijaju, nastupi, natjecanja i smotre.

Mlinarević i Brust Nemet (2012, 147) smatraju kako bi program izvannastavnih aktivnosti trebao obuhvatiti:

- **što** više aktivnosti (sadržaja) u okviru svakog područja;
- **tko** će sudjelovati u kreiranju i realiziranju programa aktivnosti, učitelj, učenika, roditelja, stručnih suradnika te ostalih osoba iz lokalne zajednice;
- **koje** organizacijske forme aktivnosti će biti zastupljene;
- **koje** uvjete bi trebala osigurati škola da bi aktivnosti mogle biti realizirane (mjesto, namještaj, oprema, sredstva, materijal i dr.);
- **kratak opis (tko, što, kako, gdje, za što, kada...)** terenske nastave, izleta, stručne ekskurzije, međuškolskih, regionalnih, državnih i međunarodnih manifestacija i natjecanja.

Valjalo bi napomenuti kako se u Nastavnom planu i programu za osnovnu školu (2006) navodi da su izvannastavne aktivnosti najdjelotvorniji način sprječavanja društveno neprihvatljivog ponašanja, a iznimno su poticajne za samoaktualizaciju učenika i samoistraživačko učenje.

3.1. GLAZBENE IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI

U osnovnoj opće obrazovnoj školi učenici se glazbom mogu baviti osim na nastavi glazbene kulture i kroz izvannastavne aktivnosti. Učenici se zbog ljubavi prema glazbi, prema vlastitoj želji, upisuju na izvannastavnu glazbenu aktivnost. Oni učenici koji žele pjevati uključuju se u pjevački zbor. Zbor je izvannastavna aktivnost koju je „najjednostavnije“ oformiti. Na zboru se osim širenja opusa pjesama uče i tehnike pjevanja. Također, učenici na zboru uče pjevati s drugim pjevačima i uče se zajedništvu u zboru. Izvannastavna aktivnost zbora odvija se jednom tjedno s obzirom na predviđenu satnicu. Potrebno je naglasiti ako zbor ima važan nastup jedna proba zbora nije dovoljna. Idenična je stvar kao i kod nastave orkestra ili plesa. Oni koji žele naučiti svirati ili već znaju svirati, pa žele nastaviti s tom aktivnošću, uključuju se u orkestre. Pojedine škole organiziraju i škole tradicijskih plesova koji obuhvaća ritamske strukture koje učenici uspješno svladavaju. U našim školama se također realiziraju oblici pojedinačnog sviranja klavira, sintesajzera, gitare, blok-flaute, melodike ili tradicijskih glazbala. Valjalo bi spomenuti i glazbene slušaonice koje mogu biti dio izvannastavnih školskih aktivnosti. Slušanjem glazbe, učenici upoznaju nova djela, život i rad skladatelja. To se može organizirati na događanjima u školi ili izvan škole, a to podrazumijeva odlazak u kazalište, na klasični koncert, posjet smotri i drugo (Vidulin-Orbanić, 2008; Svalina i Proleta, 2014).

Od glazbenih se aktivnosti u školskim kurikulumima mogu ostvarivati: slušaonice, glazbene radionice, skladateljske radionice, orkestri, glazbeno-scenske skupine te druge brojne aktivnosti (Vidulin-Orbanić, 2008; Svalina i Proleta, 2014).

Glazbene slušaonice također mogu biti dio izvannastavnih školskih aktivnosti. Slušanjem glazbe učenici upoznaju nova djela te život i rad skladatelja. Raznovrsni glazbeni projekti obično se odnose na to da učenici uz pomoć učitelja ili učiteljice svladavaju razne glazbene aktivnosti koje će se izvesti na događajima u školi ili izvan škole. To mogu biti posjet kazalištu, klasičnom koncertu, smotri i slično

Glazbene izvannastavne aktivnosti u primarnom kontekstu služe razvijanju glazbenih dispozicija: lijepo pjevanje, slušanje glazbe i (spontana) improvizacija. Igrajući se s glazbalima, djeca će

istraživati zvučne mogućnosti svakog glazbala, a tako će započinjati najjednostavnije sviranje (Vidulin-Orbanić, 2005).

Učenike treba poticati na osobno doživljavanje glazbe, na razmišljanje o vlastitim stvaralačkim mogućnostima kako bi ostvarili estetski doživljaj i razvilo bogatstvo osjećaja (Vidulin-Orbanic, 2005).

4. TAMBURAŠKI ORKESTAR

4.1. POVIJESNI RAZVOJ TAMBURAŠKOG ORKESTRA

Uvidom u relevantnu literaturu uviđamo kako sviranje tambure na našem području ima dugu povijesnu tradiciju ali značaj. Tambura uživa status nacionalnog i narodnog instrumenta za koji su brojni hrvatski skladatelji pisali i priređivali brojne skladbe. Turci su u 14. i 15. stoljeću na naše područje donijeli tamburu. Oni su ih pak zvali lutnja koja je imala dugi vrat i prečnice. Kasnije, slične lutnje se pronalaze i kod Grka i Rimljana (Leopold, 1995).

Prvi tamburaški ansambli utemeljeni su u Bačkoj (romski sastavi), a prvi tamburaški zbor u Hrvatskoj osnovao je 1847. godine Osječanin Pajo Kolarić koji je u to vrijeme vršio funkciju gradskog senatora u Osijeku. Na nastajanje njegovog tamburaškog zbora (ali i brojnih drugih društava) uvelike je utjecala pojava Ilirskog preporoda. Pajo Kolarić je svoje ideje o nacionalnom glazbenom stilu bazirao na tamburaškom zboru, odnosno slabo istraženoj hrvatskoj tradicionalnoj glazbi. Hrvatsko građanstvo je tako potaknuto na sviranje tambure i polovica 19. stoljeća tretira se prijelomnim razdobljem za povijest tambure (Konfic, 2014).

U članku „Uloga rodoljubnih pjesama i tamburaške glazbe u Hrvatskoj početkom 1990-ih“ autorica Ruža Bonifačić tamburaški orkestar dijeli u tri skupine:

- 1. Folklorni tamburaški sastav (19. stoljeće)**
- 2. Amaterski tamburaški sastav/orkestar (19. stoljeće)**
- 3. Profesionalni, gradski, glazbeno školovani orkestri (sredina 20. stoljeća)**

Jasno je primjetno kako su se iz jednostavnih folklornih tamburaških sastava razvili brojčano veći amaterski tamburaški sastavi koji su u konačnici, radom i upornošću postali profesionalni orkestri.

„Tamburaški orkestar podrazumijeva više tamburaša koji zajedno sviraju tambure različitih veličina i oblika. Svirači za vrijeme probi i izvođenja glazbe sjede, a ispred sebe imaju notni stalak s notama koje se (po pravilu) ne improviziraju. Orkestrom ravna dirigent. Najmanji orkestar podrazumijeva skupina od dvanaest tamburaša. Razvojem tamburaških sastava, jasnije se definirao izgled (i broj svirača) u orkestru.“ (Leopold, 1995:33).

„Tamburaški zbor je uvriježen naziv za manji tamburaški sastav kojim upravlja primaš, a tamburaški orkestar za veliki ansambl koji u pravilu vodi dirigent.“ (Hrvatski leksikon, II. svezak, 1997, 555). Razvojni put tambure i tamburaške glazbe povezan je s razvojem školstva u Hrvatskoj kada su osnivani mnogi tamburaški ansambli, a posebno između dva rata kada se značajno razvija glazbeni život u Hrvatskoj. To je doprinijelo pojačavanju interesa za osnivanjem novih tamburaških orkestara koji su djelovali izvan tadašnjeg školskog sustava, a sve je to dodatno još pojačalo glazbeni amaterizam gdje su učitelji bili glavni pokretači glazbenih aktivnosti.

Prve škole za tamburu osnivaju se nakon osnivanja Hrvatskog tamburaškog saveza u Osijeku a dodatni zamah tomu je dalo i utemeljenje Festivala tamburaške glazbe u Osijeku.

4.2. TAMBURAŠKI SUSTAVI KROZ POVIJEST

Tamburica *samica* smatra se jednim od najstarijih trzalačkih glazbala, koju su u naše krajeve donijeli Osmanlije s Orijenta. Nomadi i trgovci su je širili po svim krajevima, ali najviše se zadržala na predjelima Slavonije i Baranje (Moslavac, 1991). U razdoblju prije Paje Kolarića i razvoja tambure i tamburaške glazbe, *samica* je često bila prateći instrument lirske narodne pjesme i plesa (Leopold, 1995).

Slika1 – tambura samica <http://www.gajde.com/instrumenti/tambura-samica/> (21.10.2019, 21:15)

Moderni oblik tambure razvijen je u Mađarskoj u Budimpešti početkom 20. stoljeća. Kao primjer za oblik modernih tambura poslužila im je "mala bečka gitara". Problem starijih tambura je bio taj što su bile vrlo ograničene u pogledu glazbenih mogućnosti zbog načina ugodavanja. Valjalo bi spomenuti kako su imale samo dvije odnosno tri žice. Cilj je bilo stvaranje tambure kao novog instrumenta koji bi trebao biti ravnopravan klasičnim instrumentima. Iz navedenog razloga, nastala je čitava porodica glazbala, s četiri žice štimana kvartnim načinom ugodbe (Andrić 1977).

Slika 2 – Tamburaški zbor 1908.

https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Orchestra_in_the_Croatian_reading_room_in_Bugojno_1908.JPG, (21.10.2019, 21:20)

Tek se sredinom 19. stoljeća (ponajviše zahvaljujući Paji Kolariću u Osijeku) počinju graditi tambure različitih veličina i načina ugađanja. Od tada, „tambura kontinuirano doživljava svoj napredak, kako u razvoju samog instrumenta, tako i u sviračkom i umjetničkom smislu“. (Škorvaga, 2019).

Tambure možemo svrstati u pet sustava:

- Farkašev sustav jednoglasnih, dvoglasnih i troglasnih tambura
- Troglasni Jankovićev kvintni sustav
- Četveroglasni kvartni D-G sustav
- Četveroglasni kvartni E-A sustav
- Četveroglasni kvartni G-sustav

O načinu ugađanja tambure, ovisi o tome o kojem je sustavu tambura riječ. Iako ima nekoliko tamburaških sustava (gore navedenih), osnovna su dva - kvintni i kvartni (Leopold, 1995).

Četveroglasni kvartni sustav - nastao u 20. stoljeću u Bačkoj i Srijemu. Razvio se iz troglasnoga kvartnog sustava, koji se sastojao od dionica prve i druge bisernice (obje e2-h-g1), treće i četvrte

bisernice (e1-h-g), prvog brača (e1-cis1-a), drugog brača (e1-h-gis) i bas-berde (Ee-Aa). Takav je sustav bio rasprostranjen u Srijemu. Srijemski su tamburaši prve žice štimali na d, a ne na e, što znači da su ostale žice štimane za ton niže. Razlog tome je što je pjevačima bilo lakše pjevati ako su imali tamburašku pratnju pa su se stoga tamburaši prilagođavali pjevačima.

Troglasni kvintni sustav - nastao je krajem 20. stoljeća. Ovaj sustav najviše je promicao Slavko Janković, i to u sastavu prva i druga bisernica (a2-d2-g1), treća bisernica (in F; d2-g1-c1), prvi, drugi i treći brač (a1-d1-g), čelović (in F; d1-g-c), čelo (a-d-G), prva bugarija (in F; g1-d1-h), druga bugarija (d1-h-g) i berde (Aa-Dd-G). Nježnijeg su tona i većeg broja dionica, te su troglasne kvintne tambure prikladne za orkestralno muziciranje. Tambure su zadržale izvorni kruškoliki oblik, a bojom tona podsjećaju na samicu (Leopold, 1995).

Četveroglasni kvartni g-sustav - po popularnosti i rasprostranjenosti odmah je iza četveroglasnog kvartnog e-sustava. Mnogi tamburaški orkestar već desetljećima koristi tambure štimane na g-sustavu. Tambure u g-sustave su također štimane u intervalu kvarte, ali s ishodišnim tonom g. Ovako izgleda sastav dionica: prva i druga bisernica (g2-d2-a1-e1), treća bisernica (in G; d2-a1-e1-h), prvi, drugi i treći brač (g1-d1-a-e), čelović (in G; d1-a-e-H), čelo (g-d-A-E), prva bugarija (g1-d1-h-g), druga bugarija (d1-a-fis-d) i berde (G-D-A-Fis). Tambure g sustava su zbog debljeg vrata i velike napetosti žica jako glasne. Prikladne su za folklorno izvođenje. Četveroglasni kvartni g-sustav je jako popularan i izvan granica naše domovine-u Americi i u Kanadi (Leopold,1995).

Dvoglasni kvintni sustav – ovaj je sustav nestao iz prakse. Sastojao se od prve i druge bisernice, tri dionice brača, dvije dionice bugarije i berde. U sastav se tek kasnije dodao čelović i čelo. Bisernice i prvi bračevi su sve četiri žice imali jednako ugođene, a to je unisono (bisernice d2, brač d1). Drugi i treći brač bili su ugođeni dvoglasno (d1-g), prva i druga bugarija su bile troglasno ugođene (g1-d1-h), berde je bio dvoglasan (Gg-Dd), čelović je također bio dvoglasno ugođen (g-c), te čelo također dvoglasno (d-G). Ove tambure su imale osebujan i karakterističan ton- gotovo kao samica (Leopold, 1995).

Četveroglasni kvartni sustav u e-štimanju, najpopularniji je u Hrvatskoj. Sastoji se od prve bisernice, druge bisernice (obje su štimane e2-h1-fis1-cis1), prvoga i drugoga brača (oba štimana

a1-e1-h-fis), trećeg brača (E-brača; e1-h-fis-cis), čela (a-e-H-Fis), bugarije (E-kontra; e1-h-gis-e), berde (tamburaški bas; A-E-H-Fis) (Leopold, 1995).

Tambure tog sustava zvuče čvrsto i rezonantno. Četveroglasne kvartne tambure do Prvog svjetskog rata uglavnom imale kruškoliki oblik, ali su svirači pod utjecajem graditelja tambure počeli prihvaćati tambure u obliku gitare. Taj oblik tambure se koristi i danas, što zbog prirodnog oblika, što zbog jakog i prodornog zvuka. S obzirom na to da se u Slavoniji koristi isključivo kvartni krug najprimjereniji naziv za ovaj sustav je: slavonske tambure (Leopold, 1995).

5. TAMBURAŠKI ORKESTAR U OSNOVNOŠKOLSKOM KURIKULUMU

Tambura je instrument na kojem se relativno brzo može doći do vidljivih rezultata i to već nakon šest mjeseci. Kvalitetnim radom je moguće osposobiti orkestar za nastup s jednostavnijim programom što omogućuje relativno brz kontakt s publikom, što na djecu djeluje stimulativno i motivirajuće. Kao navodi Leopold (1995) voditelji orkestra osim dobrog poznavanja sviranja na tamburama trebaju vladati glazbenom teorijom, harmonijom, moraju znati glazbene oblike, povijest glazbe i biti sigurni u solfeggio. Analizirajući školske kurikule i to u onom dijelu koji govori o izvannastavnim aktivnostima uviđamo kako se uz brojne druge aktivnosti učenicima nudi mogućnost učenja sviranja tambura. Kao i kod svih izvannastavnih aktivnosti i u tamburaškom orkestru je potrebno realizirati neke zadatke učenja.

Zadaci sviranja u tamburaškom orkestru su (Leopold, 1995):

- Slušanje glazbe
- Upoznavanje glazbenih oblika
- Razvijanje muzikalnosti
- Razvijanje kreativnosti
- Razvijanje osjećaja za ritam
- Uočavanje tempa, dinamike i prepoznavanje skladbi

5.1. OSNIVANJE TAMBURAŠKOG ORKESTRA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Tamburaški orkestri u osnovnim općeobrazovnim školama mogu se formirati kao sastav od 5 do 9 učenika zatim kao tamburaški ansambl do 15 učenika i tamburaški orkestar preko 15 učenika. Tamburaški orkestar se formira od učenika I. do VIII. razreda, ali je bitno da su sva djeca podjednakih psihofizičkih sposobnosti. Učenici III. i IV. razreda upisuju se u mali tamburaški orkestar u koje učenici uče elementi glazbenog djela (melodija, ritam, dinamika, tempo...) i priprema ih se za prelazak u veliki tamburaški orkestar. Ulaskom u V. razred učenici postaju članovi velikog tamburaškog orkestra koji je spreman vježbati ozbiljnije skladbe, jer vladaju osnovama sviranja i osnovnim elementima glazbenog djela. Nakon što odaberemo učenike, važno je redovito održavati probe i to dva puta tjedno po dva školska sata kako bi se vještina sviranja na instrumentu što brže razvijala.

Pri podjeli instrumenata učenicima, treba paziti na građu ruke i opću konstituciju učenika. Manji instrument treba dati djeci s manjim rukama i kraćim prstima. Za veće instrumente je neophodno imati starije učenike, ili barem razvijenije ruke zbog debelih žica koje je teško pritisnuti. Ako imamo brojniji orkestar, poželjno je raditi odvojeno melodijske dionice i ritamsku pratnju, barem u početku učenja nove partiture. Rad po dionicama omogućuje veći učinak rada i bolju disciplinu.

Kako bi orkestar zvučao što kvalitetnije, poželjno je da ima ove dionice: dvije prve bisernice, dvije druge bisernice, dvije treće bisernice, tri prva braća, tri druga braća, tri čelovića, tri čela, tri bugarije i dvije berde u slučaju da je riječ o malom tamburaškom orkestru. Ako je riječ o velikom tamburaškom orkestru potrebno je: tri prve bisernice, tri druge bisernice, tri treće bisernice, četiri prva braća, četiri druga braća, četiri čelovića, dva čela, dvije bugarije i tri berde. (Leopold, 1995)

Leopold (1995) o sviranju tambure navodi kako posebnu pozornost treba pridati sljedećim zadaćama:

- Učenik bi trebao zavoljeti svirati tamburu.
- Učenik bi se informativno trebao upoznati s razvojem tamburaške glazbe kao elementom tradicijskog folklora naših krajeva.
- Učenike treba usmjeriti na rad u školskim ili amaterskim tamburaškim sastavim, odnosno orkestrima kako bi aktivno sudjelovali u kulturnom životu svoje sredine.

- Učenike treba potaknuti na profesionalno usmjeravanje glazbi i tamburi.
- Učeniku bi trebalo razviti duh zajedništva, pripadnosti skupini i angažiranost u zajedničkim aktivnostima (Leopold,1995).

5.2. TEHNIČKE SMJERNICE ZA PRAVILNO SVIRANJE NA TAMBURAMA

S obzirom na to da je tamburaški orkestar u osnovnim školama izvannastavna aktivnost i većina djece se prvi put susreće s tamburom, bitno je posvetiti vremena pravilnom držanju tambure, postavi desne ruke, držanju trzalice i postavu lijeve ruke. Lakat treba biti opušten uz rame, a palac i kažiprst obuhvaćati vrat tako da palac ne prelazi vrh hvataljke. Jagodicama, koje su savijene poput udice dodirujemo žice. Šaka je u liniji s podlakticom, a dlan ne smije dodirivati vrat tambure. Prst pritišće žicu snažno uz prag jer se samo tako dobiva čist ton. Bradić (1992) piše da lijevu šaku treba ispružiti kao što pružate desnu ruku kada se rukujete. Vrat tambure treba spustiti između palca i kažiprsta a palac treba biti naslonjen na gornji dio vrata. Ostale prste lijeve ruke treba saviti kao da će biti u pola zatvorenoj šaci. Svira se vrškom prstiju tj. jagodicama. Kad pritišćemo žicu, treba ju pritisnuti uz sam rub prečnice, a ne na sredini polja i na samoj prečnici. Stisak mora biti jak i čvrst.

Slika 3 – pravilan položaj lijeve ruke (Leopold, 1995)

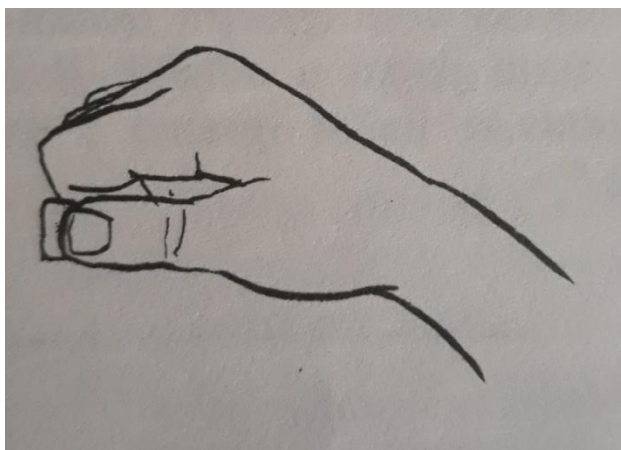
Osim pravilnog položaja lijeve ruke za kvalitetan i ujednačen zvuk važan je položaj desne ruke. Ako položaj nije dobar ni trzaj neće biti dobar. Podlaktica treba prelazi iznad žice, prsti su savijeni

u šaku poput kažiprsta koji s palcem drži trzalicu. Zglob šake malo savijemo i odmaknemo od glasnjače kako bi zbog trzanja prekinuli ukočenost između podlaktice i šake. Kod bisernice desna ruka je blizu zadnje prečnice, a kod ostalih instrumenata na sredini između zvučnog otvora i zadnje prečnice (Leopold,1995)

Trzalicu držimo između zadnjeg članka kažiprsta i ravnog palca. Ostale prste savijemo poput kažiprsta i prislonimo uz njega. Ravnim palcem pritišćemo trzalicu po sredini i o tom pritisku ovisi glasnoća tona. Za veće tambure treba koristiti veću trzalicu nego za bisernicu. Trzalice su napravljene od plastike ili roga (Leopold,1995).

Bradić (1992) piše da će se trzalica najbolje smjestiti u ruku ako ju gledamo kao produžetak palcu, koji je ispružen, a ne savijen. Tako je trzalica cijelom dužinom priljubljena uz palac sve do njegovog korijena. S donje strane trzalicu drži svinuti kažiprst i to postranim dijelom, prema palcu. Ostali prsti su također svinuti, ali ne čvrsto u šaku, već su lagano istureni unatrag. Prilikom sviranja trzalica ne smije biti stisnuta, već je treba držati lagano, ali tako da ne mijenja svoj položaj u šaci.

Jedan od četiri kuta trzalice spušta se na žicu. Vrh trzalice nalazi se između žica, ali ne dira glasnjaču. Dok sviramo kod desne ruke se smije pomicati samo šaka, nikako cijela podlaktica. Zglob šake uvijek mora biti opušten i pokretljiv. Ako na početku učenja sviranja ne postaviti ruku kako treba vrlo će teško biti ostvariti dobru tehniku trzanja (Brdarić,1990).

Slika 4 – prikaz trzanja trzalice, (Leopold, 1995)

5.2.1. BISERNICA

Instrument držimo tako da prislonimo trup na donja rebra. Podlakticom desne ruke pritiskuje se tijelo bisernice na štitniku. Vrat bisernice malo je podignut i postavljen između palca i kažiprsta lijeve ruke. Svirač sjedi na rubu stolice dok je položaj tijela uspravan. (Leopold,1995)

Slika 5 – držanje bisernice, <https://onetius.com/course/martin-osli-course-397/lessons/389> (22.09.2019, 21:20)

5.2.2. BRAČ

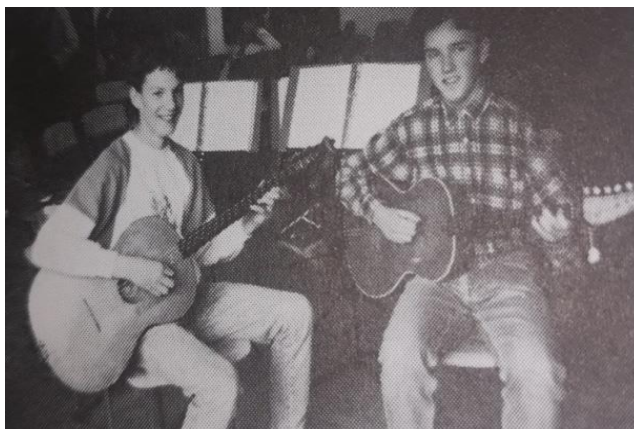
Tijelo tambure je položeno na desnu nogu (ako svirač sjedi), a lakat desne ruke opušteno se prisloni na gornji rub tambure iznad štitnika. Vrat brača postavljen je ukoso prema gore i smješten je između opuštenog palca i kažiprsta lijeve ruke. Palac lijeve ruke ne smije prelaziti plohu hvataljke. (Leopold,1995)

Slika 6 – držanje brača, <http://usbm.hr/index.php/program/osnovno-glazbeno-obrazovanje/item/12-tambure> (22.09.2019, 21:26)

5.2.3. BUGARIJA, ČELO I ČELOVIĆ

Instrumenti se drže tako da se savijeni dio tijela tambure položi na nogu, a lakat desne ruke opušteno položimo na gornji dio trupa. Vrat treba ukositi prema gore kao kod brača. (Leopold, 1995)

Slika 7 – držanje bugarije i čela, Leopold (1995)

5.2.4. BERDE

Berde je najveća tambura i svira se stojeći. Berdaš je prislonjen na savijenu rubnu dasku, a vrat je malo nagnut prema lijevoj ruci, koja ga obuhvaća (Leopold, 1995).

Slika 8 – držanje berde, Leopold (1995)

Leopold (1995) u svojoj knjizi piše o sviranju tambure. Jedan od načina sviranja tambure je trzanje. Ljepota tona ovisi o tome kako se drži trzalica, te od kakvog je materijala trzalica napravljena. Kvalitetna upotreba trzalice je umijeće svakog tamburaša. Trzanje uvijek započinje pokretom trzalice prema dole, ali trzalicom ne smijemo strugati po trupu tambure ili zapinjati za žice. Ako je desna ruka učenika ispravno postavljena i trzanje bi trebalo biti ispravno. Šaka desne ruke se pokreće iz zgloba šake, a ne iz lakta. Pri vježbanju trzanja treba se obratiti pažnja na pravilnu artikulaciju tonova- treba se paziti da li je ton trzan ili kucan, da li je ton naglašen ili ne. Sva vježba koju učenici dobiju prvo se vježba u sporom tempu, a onda sve brže dok se ne dođe do željene brzine.

Kako bi ostvarili učenikov napredak u sviranju tambure od samog početka potrebno je provoditi tehničke vježbe. One trebaju obuhvatiti:

- Trzanje na praznim žicama.
- Sviranje ljestvica u osminkama i šesnaestinkama.
- Trzanje tonova s prelaskom sa žice na žicu (Leopold,1995).

5.3. ORGANIZACIJA RADA ŠKOLSKOG TAMBURAŠKOG ORKESTRA

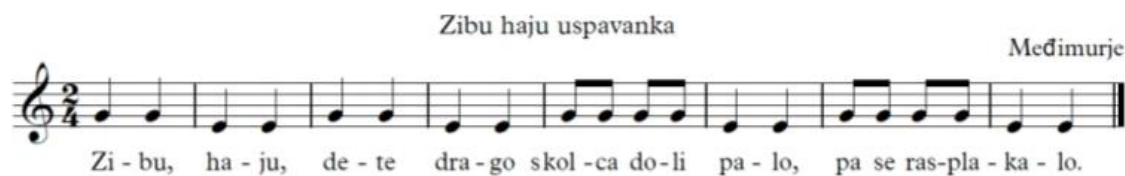
Na početku školske godine ne organizira se audicija, jer djeca nemaju nikakvo predznanje u sviranju tambure, što npr. imaju u pjevačkom zboru gdje učenici od 1.razreda pjevaju na nastavi glazbene kulture i u malom pjevačkom zboru. U tamburaški orkestar upis se vrši na temelju učenikove želje.

Plan rada tamburaškog orkestra sastoji se od tri dijela (Leopold, 1995):

1. Gradivo glazbene pismenosti i tehnike sviranja.
2. Vježbanje skladbi za određene nastupe.
3. Plan nastupa.

Nakon što je učitelj dobio konačan broj učenika za orkestar, prvo razgovara s djecom o folklornoj tradiciji, o tamburaškim sastavima, upoznaje djecu s vrstama tambure, karakteristikama pojedine tambure i odredit će koje će dijete svirati koji instrument. Na samom početku učenici sviraju samo na bračevima i bisernicama, jer su to instrumenti koji sviraju melodiju, pa ih je najlakše svirati. Kasnije se postepeno uvodi bugarija, čelo i berda. Prije samog sviranja učenici bi trebali znati osnove glazbenog pisma pa je potrebno da učitelj prije učenja sviranja objasni notno pismo, oblike nota i trajanje nota, notno crtovlje, visinu tonova, glazbenu abecedu i notne ključeve. Nakon što su učenici svladali notno pismo, učitelj može poučavati sviranje na instrumentu (Ferić, 2002).

S obzirom na to da djeca prvo na tamburi uče svirati dva tona (g1,e1), ispod je primjer jedne tehničke vježbe koja je prikladna za početnike.

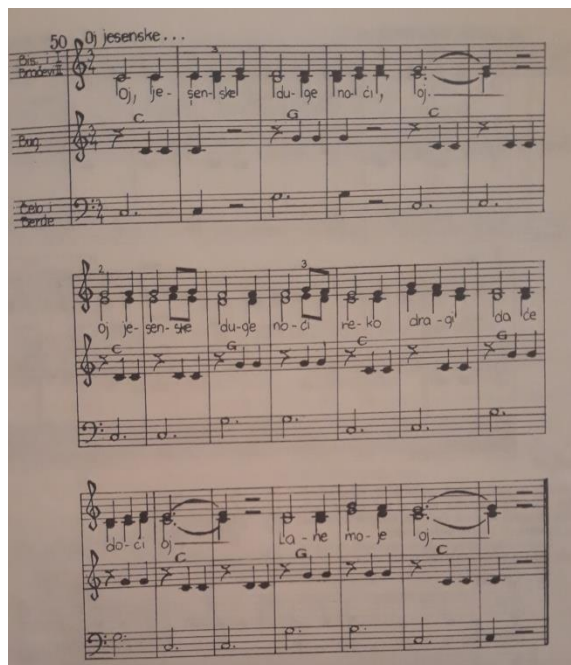

Slika 9 – Ferić, M. (2002, 24), Zaspirajte tambure 1 – škola za tambure A-E sustava

Nakon što je učitelj objasnio osnove teorije, učenicima pokazuje kako se pravilno drži tambura, jer je ispravno držanje tambure temelj za dobro sviranja, a to je za početnike jako važno. Nakon

što učenici svladaju osnove sviranja tambure te nakon što ih se rasporedi po dionicama, sviraju lakše partiture. Za početak bisernice i bračevi sviraju jednoglasno, a bugarija, čelo i brede su pratnja. Vježba se u jako sporom tempu i postepeno se ubrzava dok se ne dođe do željene brzine.

Nakon što uspješno savladaju lakše partiture, učenicima se pripremaju zahtjevnije partiture gdje melodijski instrumenti sviraju dvoglasno. Notni primjer je:

Slika 10 – primjer teže partiture za početnički orkestar (Brdarić, 1990)

Osim priređenih partitura za tamburaški orkestar važno je s orkestrom svirati i razne tehničke vježbe koje svira cijeli orkestar. Za tehnički napredak orkestra je važno da orkestar sjedi pravilno razmješten, da svaki učenik ima instrument koji je primjeren njegovoj ruci i gradi te da tambure imaju dobre žice i da se svira dobrim trzalicama. Prilikom učenja nove skladbe, bitno je za svaku dionicu da uče dio po dio, a nakon toga dijelove povezujemo u cjeline. Teža mjesta se uče pojedinačno i dulje se vježbaju a posebnu pažnju treba obratiti na fraziranje i dinamiku. Detalji se ostavljaju za kraj kad sve tehnički bude savladano. Tehnički napredak ovisi i o samom voditelju tamburaškog orkestra. Za voditelja školskog tamburaškog orkestra važno je pedagoško obrazovanje, voditelj mora poznavati dječju psihologiju, opću pedagogiju, didaktiku i metodiku vođenja tamburaškog orkestra. Metodika rada s tamburaškim orkestrom razumijeva postupke

prema kojima bi se moglo raditi na suvremeni način, ali u skladu s potrebama orkestra (Leopold,1995).

5.4. NAJPOZNATIJE SKLADBE ZA TAMBURAŠKI ORKESTAR

Prvi je poznati tamburaški skladatelj Pajo Kolarić, a među najpoznatijim pjesama koje je uglazbio i/ili napisao su (Njikoš, 1995.):

- Od sad, draga, tebe ljubiti neću,
- Zašto, dragi, zlobu tajnu provodiš?,
- Kako može duša tvoja jedan dan bit' bez mene?,
- Vidiš, draga, lice moje,
- Da znaš pravo srce moje,
- Ta, što si se podbočila?,
- Radi tebe ja na kocku stavio sam
- Miruj, Miurj, srce moje

Slika 11 - <https://www.scribd.com/document/23581198/MIRUJ-MIRUJ-SRCE-MOJE> (24.09.2019, 2:31)

Prvi je autor koncertnih tamburaških skladbi Mijo Majer.

Valjalo bi istaknuti i Josipa Andrića (1894. – 1967.) kao jednog od najistaknutijih skladatelja tamburaške glazbe, zaslužan za preko 180 skladbi pisanih za tamburaški orkestar od kojih se ističu *Bačka simfonijeta* i *Šokački svatovi* (Mihanović i Njikoš 1983).

Tamburaški savez u Osijeku bi se mogao tretirati kao jedan od najzaslužnijih čimbenika za očuvanje i održavanje opusa pisanog za tamburaški orkestar. Svojim javnim pozivima za nove skladbe (praizvedbe) namijenjene koncertantnim tamburaškim orkestrima potiču nove skladatelje da se zainteresiraju za tamburaški sastav i tako potiču daljnji razvoj i očuvanje tamburaškog orkestra. Osim poticanja skladatelja, potiče se i razvijanje i formiranje novih tamburaških društava.

Govoriti o povijesti osječke kulture i umjetnosti, posebno u glazbenom dijelu, gotovo je nemoguće ako se skladatelji i izvođači tamburaške glazbe ne uzmu u obzir. Slijedeći ideal velikog Paje Kolarića, u gradu na Dravi stvarali su brojni tamburaški virtuozi. Jedan od njih je bio Mijo Majer - čovjek čije je djelovanje potaknulo razvoj tamburaške glazbe u Hrvatskoj, ali i izvan nje.

5.4.1. ODABIR GLAZBENOG PROGRAMA ZA OSNOVNU ŠKOLU

Izbor glazbenog programa ovisi uglavnom o prigodi za koju je predodređen nastup tamburaškog orkestra. Nije dobro ako voditelj ide samo po svojim željama. Treba misliti i na to da djeca vole svirati one skladbe koje su sadržajno vezane za njihov život, a odrasli ih vole slušati. Zato danas ima skladatelja koji pišu dječje skladbe za tamburaški orkestar i to uglavnom za uzrast školske djece (Leopold,1995).

Tambura je narodno glazbalo, stoga najviše treba izvoditi narodne pjesme. U obradi narodne pjesme, najčešće druga bisernica i drugi brač sviraju tercu, a čelo najčešće udvostručuje dionicu berde.

Voditelj tamburaškog orkestra mora u program uvesti novine u vidu obrade različitih šansona, modernih pjesama ili obrade umjetničkih djela. Dobro je da nastavnik prije uvježbavanja skladbe kaže nešto o skladatelju i skladbi, a zatim da odlomak po odlomak vježba dionicu po dionicu; najprije polako, pa u tempu. Sva teža mjesta treba više puta ponoviti, paziti na fraziranje, dinamiku, ritmičku ujednačenost i profinjeno muziciranje. Kod odabiranja skladbi za tamburaški orkestar u osnovnoj školi valjalo bi pripaziti na tehničke mogućnosti orkestra. Ovisno o kvaliteti orkestra i svirača, može se svirati tehnički zahtjevniji program. Također, kako bi se motivacija kod djece zadržala, potrebno je odabirati zvučno atraktivan program i ne zazirati od potencijalnih koncerata,

smotri i natjecanja na kojima bi navedeni orkestar mogao zablistati što bi motiviralo učenike na dodatni rad.

Za uzrast osnovne škole važno je i dalje promovirati hrvatske narodne pjesme, ali svakako treba inzistirati te pisati nove obrade „popularnijih“ skladbi (koje se prigodno mogu izvoditi na većim manifestacijama koje škola organizira kao npr. božićni koncert) kako bi se interes za pohađanje izvannastavne aktivnosti zadržao.

5.5. MOTIVACIJA UČENIKA

Motivacija za učenje je usmjeravanje energije na dostizanje postavljenih nastavnih ciljeva (Trškan, 2006). Za motivaciju učenika važna je ustrajnost. Što dulje traje, šanse za uspjeh i završavanje postavljenih zadataka su veće.

Šiljković, Rajić i Bertić (2007) govore o visokom stupnju motivacije polaznika kao jednoj od osnovnih specifičnosti izvannastavne aktivnosti. S obzirom na to da učenici svoje izvannastavne aktivnosti biraju samostalno, u skladu s osobnim interesima, motivacija im je izrazito visoka te učenik zbog toga puno lakše i u puno većem opsegu usvaja nova znanja. Učenici uz pomoć učitelja rade na izabranoj aktivnosti, uče istraživati te usvajaju vještine timskog rada. Djeca u sebi razvijaju osjećaj odgovornosti, ali i osjećaj samopotvrđivanja. Slobodne aktivnosti vrlo su dobre za razvijanje radnih navika kod učenika. Izvannastavne aktivnosti odličan su oblik socijalizacije učenika (Šiljković, Rajić, Bertić, 2007).

U radu tamburaškog orkestra jedan od značajnih motivacijskih čimbenika za djecu je nastup. Učenici na nastupu pokažu što su naučili, a pljesak je nagrada i ujedno veliki stimulans za daljnji rad. U početku to ne mora biti pravi nastup pred publikom; dovoljno je dovesti roditelje na jednu od zajedničkih proba. Roditelji će sa zanimanjem slušati svoju djecu, a nakon toga i saslušati nastavnikovo mišljenje o radu i napredovanju svakog pojedinog djeteta. Ako se roditelje uspije uvjeriti da će kvalitetan rad biti postignut samo ako je njihovoj djeci sviranje, uz školu, primarni interes, tada će roditelji izvršiti veliki utjecaj, a djeca će se od samog početka naviknuti na odgovornost i kolektivan rad. Kod djece u pubertetu interes za sviranje često slabi, ali nastavnik ne treba biti strog u tom slučaju. Djeca često u pubertetu dobiju interes za nekom drugom školskom aktivnošću. U tom slučaju najbolje je s pojedincem porazgovarati, a ne prisiljavati ga na daljnju suradnju. Bitna je nastavnikova tolerancija.

Važno je voditi evidenciju dolazaka učenika na probu i kod donošenja odluke opravdanog ili neopravdanog izostanka treba biti strog i pravedan, jer takve karakteristike nastavnika učenici cijene. Svaka proba mora biti unaprijed pripremljena i isplanirana kako bi atmosfera bila radna, a ne dosadna. Note za svaku dionicu moraju biti pripremljene što znači da moraju biti unesene sve dinamičke i agogičke oznake, prstometi i položaji. Redovito posjećivanje koncerata tamburaške

glazbe, a još više sudjelovanje na međuškolskim i županijskim smotrama bit će značajan doprinos motivaciji učenika.

5.6. OSOBINE UČITELJA U SUVREMENOJ ORGANIZACIJI NASTAVNOG PROCESA

Učiteljeva ličnost i osobine su ključ uspješnog provođenja nastavnog plana i programa; upravo je on taj koji pomaže učenicima u radu, potiče učenikov interes; dobro je raspoložen, ljubazan, prijateljski se odnosi prema učenicima; poštuje različite osobnosti...

Učenici u pravilu najviše cijene i vole učitelje kod kojih jasno vide da im je stalo do njihovog uspjeha, koji su ljubazni, vole svoj posao, dobro komuniciraju, ocjenjuju pravedno i drže visoke kriterije.

Važno je da učitelj, uz sve gore navedene pedagoške osobine posjeduje i ljudske osobine.

„Osposobljenost učitelja za suvremeni pedagoški proces podrazumijeva permanentni tijek njegova stručno-znanstvenog izgrađivanja i mijenjanja čime cjelokupnom odgojno-obrazovnom procesu daje dinamičnu kvalitetu otvarajući nove prostore i uvide te rješavajući proturječnosti, take karakteristične za svijet intenzivnih promjena.“ (Pivac, 2000: 198)

6. ZAKLJUČAK

Proučavanjem pojma i značenja riječi kurikulum, dolazi se do zaključka kako savršeni kurikulum ne postoji, već je potrebno kombinirati različite vrste kurikulumuma kako bi se došlo do željenog cilja i učenicima što bolje prenijelo znanje.

Na izvannastavnim aktivnostima bi se trebalo još više inzistirati, jer one učenicima (ali i pedagozima) služe za proširivanje vlastitih znanja i vidika. Osim što ih uče razvijanju sposobnosti, potiču kreativnosti, suočavaju s nepoznatim, a posebno se ističe razvoj komunikacije i socijalnih vještina, prijateljstava i suradnje u društvu.

Navedene aktivnosti bi se svakako mogle tretirati kao jedan od važnijih čimbenika u odgoju i obrazovanju učenika jer odlazak na iste podrazumijeva ljubav i želju prema određenoj aktivnosti. Učenik u izvannastavnim aktivnostima provodi svoje slobodno vrijeme i koje vodi do poboljšanja kvalitete njegovog života. Učenik tako provodi svoje slobodno vrijeme na društveno koristan način. Očigledno je da učenici vole istraživati, naučiti nešto novo i improvizirati, a navedene aktivnosti su idealan teren za pokazivanje svega što znaju i umiju. Učenicima se daje do znanja da su vrijedni i sposobni.

Svaki pedagog koji bi se želio baviti vođenjem tamburaškog orkestra, svakako treba znati vladati informacijama o razvoju samog instrumenta tambure, mogućnostima svakog instrumenta, ali i važnosti tamburaških društava koja su u prošlosti bila glavni „promotori“ narodne hrvatske glazbe.

Osim što škola treba imati organiziran prostor i nastavu tambure koja neće biti u koliziji s ostalom nastavom, potrebno je kompetentno vodstvo navedenog orkestra kako bi funkcionirao bez većih problema. Za sviranje u tamburaškom orkestru vežu se svi gore navedeni čimbenici; pohađajući nastavu tamburaškog orkestra, učenici grade poštovanje prema umjetničkoj kvalitetnoj glazbi izводеći razna djela. Osim toga, shvaćaju važnost očuvanja tradicije i podizanja svijesti o nacionalnoj pripadnosti. Navedeni će učenici odlaskom u srednje škole, uz dobro pedagoško vodstvo i motivaciju, zasigurno nastaviti sa svojim glazbenim školovanjem, svirajući u društvima i tako raditi na oplemenjivanju javnog života svoje zajednice.

7. LITERATURA

1. Andrić, J. (1962). *Tamburaška glazba*, Štamparsko poduzeće Slavonska Požega.
2. Andrić, J.(1977). *Muzička enciklopedija „Tambura“*, Zagreb: JLZ sv. 3, str. 542-543.
3. Bertić, D., Rajić, V., Šiljković, Ž. (2006). *Odgojne znanosti*, Vol. 9 No. 2 (14), 2007., Učiteljski fakultet, Sveučilišta u Zagrebu.
4. Bognar, L., Matijević M. (2005). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Bradić, Ž., Leopold, S. (1992). *Škola za tambure 1 kvartnog g-sustava*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Brdarić, R. (1990). *Tamburaška početnica: za skupnu obuku u sviranju tambura kvartnog E-sistema u osnovnim školama, kulturno-umjetničkim društvima i za samouke*. Vinkovci: KIC "Privlačica".
7. Brust Nemet M., Mlinarević V. (2012). *Izvanastavne aktivnosti u školskom kurikulumu*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Učiteljski fakultet, 2012. Osijek.
8. Cindrić, M. (1992). *Izvanastavne i izvanškolske aktivnosti učenika osnovne škole*. Život i škola, 51.
9. Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V. (2010). *Didaktika i kurikulum*. Zagreb: IEP-D2.
10. Ferić, M. (1980). *Učimo svirati tambure: priručnik za dječje i omladinske orkestre*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Ferić, M. (1996). *Svirajte tambure*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Jelavić, F. (1997). *Didaktika*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
13. Jukić, T. (2010). *Odnos kurikuluma i nastavnog plana i programa*.
14. Konfic, L. (2014). *Od arhivske prašine do glazbenog podija: izvori i posrednici*, Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU.
15. Leopold, S. (1995). *Tambura u Hrvata*. Zagreb: Golden marketing.
16. Mihanović N., Njikoš, J. (1983). *Hrvatski biografski leksikon svezak: A – Bi*. Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb.
17. Moslavac S (1991). *Moslavačko sijelo*. Muzejski vjesnik, Muzej Moslavine Kutina.
18. Njikoš, J. (1995). *Pajo Kolarić: Život i rad (1821. – 1876.)*. Slavonsko tamburaško društvo "Pajo Kolarić", Osijek.
19. Njikoš, J. (2011). *Povijest tambure i tamburaške glazbe*. Osijek.

20. Pešorda, S. (2008). *Kurikulum i nastava povijesti*. Stručni članak UDK: 371.3:94, Srednja škola Sesvete.
21. Previšić, V. (2005). *Kurikulum suvremenog odgoja I škole: metodologija i struktura*.
22. Previšić, V. (2007). *Kurikulum: teorije, metodologija, sadržaj, struktura*. Zagreb: Školska knjiga.
23. Svalina, V., Proleta J. (2014). *Izvannastavne glazbene aktivnosti u školskim kurikulumima*. izvorni znanstveni članak.
24. Škorvaga, V. (2019). *Metodika nastave tambure*.
25. Trškan, D. (2006). *Motivacijske tehnike u nastavi*; Filozofski fakultet u Ljubljani. Slovenija.
26. Vidulin-Orbanić, S. (2008). *Fenomen slobodnog vremena u postmodernom društvu*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli Odjel za glazbu, Pula.
27. Zbirka autora (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. GIPA, Zagreb.